

„Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...”
Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti
gyűjtőtevékenységének történetéhez

A MAGYAR UNITÁRIUS EGYHÁZ KOLOZSVÁRI GYŰJTŐLEVÉLTÁRÁNAK
ÉS NAGYKÖNYVTÁRÁNAK KIADVÁNYAI 6.

Sorozatszerkesztő:
Kovács Sándor
Molnár B. Lehel

KRIZA KÖNYVTÁR

Sorozatszerkesztő:
Ilyés Sándor

„Így nőtt fejemre a sok vadrózsa...”

Levelek, dokumentumok
Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének
történetéhez

A szétszóródott kéziratos anyagot összegyűjtötte, sajtó alá rendezte,
bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel közzéteszi
Szakál Anna

Kriza János Néprajzi Társaság – Magyar Unitárius Egyház
Kolozsvár, 2012

Kiadja a KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG
400162 Kolozsvár, Croitorilor (Mikes) u. 15.
telefon/fax: +40 264 432 593
e-mail: kriza@mail.dntcj.ro
www.kjnt.ro

és a MAGYAR UNITÁRIUS EGYHÁZ
400105 Kolozsvár, December 21. u. 9.
telefon: +40 264 593 236
e-mail: ekt@unitarius.org
www.unitarius.org

© Kriza János Néprajzi Társaság
© Magyar Unitárius Egyház

Lektorálta:
Dr. Keszeg Vilmos
Olosz Katalin

A térképet készítette:
Nagy Béla

Szerkesztette:
Jakab Albert Zsolt

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SZAKÁL, ANNA

"Így nőtt fejemre a sok vadrózsa..." : levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez / Szakál Anna. - Cluj-Napoca :
Kriza János Néprajzi Társaság : Editura Episcopiei Unitariene, 2012

Bibliogr.

ISBN 978-973-8439-67-2

ISBN 978-606-92910-4-7

39(439)

Borítóterv és tipográfia:
Könczey Elemér

Számítógépes tördelés:
Sütő Ferenc

Készült a kolozsvári GLORIA és IDEA Nyomdában
Igazgató: Nagy Péter

A kötet megjelenését támogatta:

Tartalom

Előszó.....	11
Kriza János levelezésének korábbi publikációi.....	15
Kriza János népköltészeti gyűjtőhálózata az összegyűjtött dokumentumok tükrében	19
Kriza János és gyűjtőkörének hagyatéka	36
A levelek közreadásáról	48
Rövidítésjegyzék	50
Levelek	53
I. Levelezés a <i>Vadrózsák</i> megjelenéséig	55
1. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1843. november 17.	55
2. Székely Ádám Erdélyi Jánoshoz. Pest, 1846. július 12–13.....	57
3. Kriza János Nagyajtai Kovács Istvánhoz. Kolozsvár, 1852. december 17.....	59
4. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1852. december 18.	63
5. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1853. február 9.....	65
6. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1853. március 30.	66
7. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1853. május 31.	67
8. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1853. július 1.	67
9. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1854. augusztus 31.....	68
10. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1855. május 27.	69
11. Gróf Mikó Imre Tiboldi Istvánhoz, Kolozsvár, 1855. november 24.	71
12. Tiboldi István Jakab Elekhez. Székelyszentmiklós, 1858. június 26.	71
13. Tiboldi István: Előzmény. a Táncz-Mondókákra. Kiskede, 1859. május 20.	73
14. Tiboldi István Nagyajtai Kovács Istvánhoz. Kiskede, 1860. szeptember 20.	78
15. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1861. december 30.	84
16. Marosi Gergely Kriza Jánoshoz. Székelykeresztúr, 1862. március 3.	85
17. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1862. március 9.	86
18. Kriza János Nagyajtai Kovács Istvánhoz. Kolozsvár, 1862. április 2.	88
19. Barabás Sándor Kriza Jánoshoz. Bölön, 1862. április 24.....	90
20. Kelemen István Kriza Jánoshoz. Szabéd, 1862. április 24.	92
21. Kriza János Simén Domokoshoz. Kolozsvár, 1862. április 30.	94
22. Gyulai Pál Arany Jánoshoz. Kolozsvár, 1862. május 13.....	98
23. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1862. május 17.	99
24. Kiss Mihály Kriza Jánoshoz. Árkos, 1862. május 22.	101
25. Tiboldi István Kriza Jánoshoz. Kiskede, 1862. május 24.	104
26. Goró István Kriza Jánoshoz. Homoródújfalú, 1862. május 26.	107
27. Kiss Mihály Kriza Jánoshoz. Árkos, 1862. június 20.	108
28. Gyulai Pál Szabó Károlyhoz. Kolozsvár, 1862. június 23.....	110

29. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1862. július 11.	111
30. Gálffy Sándor Kriza Jánoshoz. Demeterfalva, 1862. július 28.	114
31. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1862. augusztus 12.	115
32. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1862. október 19.	117
33. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1862. október 29.	121
34. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1862. november 4.	123
35. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1862. november 7.	125
36. Gyulai Pál Mikó Imréhez. Pest, 1862. november 9.	126
37. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1862. november 17.	128
38. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1862. november 19.	130
39. Szabó Károly levele Gyulai Pálhoz. Pest, 1862. november 27.	131
40. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1862. december 9.	133
41. Gálffy Sándor Kriza Jánoshoz. hn., én. [1862 végén?].....	136
42. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1863. január 4.	136
43. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1863. január 9.	139
II. Levelezés a <i>Vadrózsák</i> megjelenésétől Kriza haláláig.....	141
44. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1863. január 13.	141
45. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1863. január 24.	143
46. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1863. január 31.	145
47. A Kisfaludy Társaság elnöksége Kriza Jánoshoz. Pest, 1863. február 2.	146
48. Tóth Ferenc Kriza Jánoshoz. Homoródszentpál, 1863. június 8.	147
49. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1863. június 27.	149
50. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1863. október 4.	151
51. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1863. november 13.	152
52. Arany János gróf Dessewffy Emilhez. Pest, 1863. december 3.	153
53. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1863. december 19.	154
54. Darkó Sándor [?] Szentmártoni Sámuelhez. Homoródjánosfalva[?], 1863[?] áprilisa.....	155
55. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1864. május 26.	156
56. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1864. július 17.	157
57. Szabó Károly Arany Jánoshoz. Kolozsvár, 1864. szeptember 6.	158
58. Becze Antal Szabó Károlyhoz. Csíkszentmárton, 1864. szeptember 14.	160
59. Kriza János Gyulai Pálhoz. Abrudbánya, 1864. október 4.	162
60. Kriza János ismeretlenhez. Kolozsvár, 1864. december 19.	163
61. Gálffy Sándor levele Kriza Jánoshoz. Demeterfalva, 1865. január 12.	164
62. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1865. március 2.	167
63. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1865. május 7.	167
64. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1865. május 31.	170

65. Tóth Ferenc Kriza Jánoshoz. Homoródszentpál, 1865. június 3.....	172
66. Vas Tamás K. Papp Miklóshoz. Sepsiszentgyörgy, 1865. június 16.....	173
67. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1865. július 1.	174
68. Arany János Kriza Jánoshoz és Brassai Sámuelhez. Pest, 1866. március 14.....	176
69. Kriza János Benczédi Gergelyhez. Kolozsvár, 1866. április 27.....	177
70. Filep Elek Kriza Jánoshoz. Déva, 1866. június 4.	179
71. Kriza János Filep Elekhez. Kolozsvár, 1866.	180
72. Kriza János Arany Jánoshoz. Kolozsvár, 1866. augusztus 9.....	181
73. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1866. augusztus 11.	182
74. Gálffy Sándor Kriza Jánoshoz. Demeterfalva, 1866. augusztus 29.	184
75. Vas Tamás K. Papp Miklóshoz. Marosvásárhely, 1866. szeptember 14.	185
76. Vas Tamás Kriza Jánoshoz. Marosvásárhely, 1866. szeptember 28.	187
77. Kriza János Arany Jánoshoz. Kolozsvár, 1866. december 5.	188
78. Kriza János Nagyajtai Kovács Istvánhoz. Kolozsvár, 1867. január 2.	194
79. Filep Elek Kriza Jánoshoz. Déva, 1867. április 18.....	196
80. Kiss Mihály Kriza Jánoshoz. Árkos, 1868. február 28.....	196
81. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1868. szeptember 8.....	198
82. Kriza János Toldy Ferenchez. Kolozsvár, 1868. október 13.	199
83. Kriza János K. Papp Miklóshoz. Kolozsvár, 1869. január 13.....	200
84. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1872. április 12.....	200
85. Kriza János Ferenczi Lajoshoz. Kolozsvár, 1872. április 19.....	201
86. Kriza János Ferenczi Lajoshoz. Kolozsvár, 1872. augusztus 26.	202
87. Kriza János Péterfi Sándorhoz. Kolozsvár, 1872. szeptember 9.	203
88. Kriza János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1873. január 5.....	204
89. Kriza János Kiss Mihályhoz. hn. én. [Kolozsvár, 1874 eleje]	205
90. Kriza János Szarvas Gáborhoz. Kolozsvár, 1874. március 23.	206
91. Kriza János ismeretlenhez. Kolozsvár, 1874. július 7.....	207
92. Jakab Elek Kriza Jánoshoz. Budapest, 1874. december 27.	208
93. Kriza János Sándor Jánoshoz. h.n., é.n. [Kolozsvár, 1875 eleje].....	210
III. Levelezés Kriza János halálát követően – a <i>Vadrózsák</i> utóélete.....	
94. Toldy Ferenc Ferencz Józsefhez. Budapest, 1875. március 27.	212
95. Hajós Béla Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1875. augusztus 18.	213
96. Kovács János Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1875. október 4.	214
97. Szász Károly Péterfi Sándorhoz. Budapest, 1875. december 21.....	214
98. Farkas György Jakab Elekhez. Szentgerice, 1876. március 4.	215
99. Kiss Mihály Jakab Elekhez. Árkos, 1876. április 21.	216
100. Jakab Elek özv. Kriza Jánosnéhoz. Budapest, 1876. október 6.	217
101. Nagy Péter Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1876. november 29.....	218
102. Jakab Elek Kovács Jánoshoz. Budapest, 1876. december 15.....	219

103. Jakab Elek Kovács Jánoshoz. Budapest, 1877. június 21.....	220
104. Kovács János Jakab Elekhez. Kolozsvár, 1878. március 2.....	221
105. Péterfi Sándor Jakab Elekhez. Hévíz, 1878. április 17.	222
106. Farkas György Jakab Elekhez. Székelykeresztúr, 1878. május 1.	224
107. Kiss Mihály Jakab Elekhez. Árkos, 1878. május 1.....	225
108. Török József Jakab Elekhez. Erzsébetváros, 1878. június 5.....	226
109. Péterfi Sándor Jakab Elekhez. Hévíz, 1879. január 7 – február 23.	227
110. Péterfi Sándor Jakab Elekhez. Hévíz, 1879. február 24.	229
111. Péterfi Sándor Jakab Elekhez. Hévíz, 1879. március 10.	231
112. Kovács János a MTA elnökéhez. Kolozsvár, 1882. július 14.....	232
113. Kovács János a Kisfaludy Társasághoz. Kolozsvár, 1882. július 15.....	232
114. Gyulai Pál Imre Sándorhoz. Budapest, 1882. július 16.....	233
115. MTA elnöke Szabó Károlyhoz. Budapest, 1882. július 17.....	234
116. Szabó Károly Arany Jánoshoz. Kolozsvár, 1882. július 21.	234
117. MTA elnöke Kovács Jánoshoz. Budapest, 1882. július 25.....	234
118. özv. Kriza Jánosné Gyulai Pálhoz. Kolozsvár, 1882. október 18.	235
119. Jones, Henry Gyulai Pálhoz. Hull, 1884. február 26.	236
120. Jakab Elek Kovács Jánoshoz. Budapest, 1894. január 9.....	237
121. Jakab Elek Kovács Jánoshoz. Székelyudvarhely, 1894. július 16.	238
122. Gyulai Pál Kovács Jánoshoz. Budapest, 1901 elején	239
123. Kovács Kálmán Beöthy Zsolthoz. Kolozsvár, 1910. február 9.	242
124. Kovács Kálmán a Kisfaludy Társasághoz. Kolozsvár, 1910. május 6.....	243
125. Erdélyi Pál Sebestyén Gyulához. Kolozsvár, 1910. november 4.....	243
126. Kovács Kálmán Sebestyén Gyulához. Kolozsvár, 1910. november 22.	244
127. Kriza Sándor Sebestyén Gyulához. Homoródalmás, 1911. március 18.	244
128. Kovács Kálmán Sebestyén Gyulához. Kolozsvár, 1911. március 21.....	245
129. Sebestyén Gyula Vargha Gyulához. Budapest, 1911. december 11.	245
130. Kovács Kálmán Sebestyén Gyulához. Kolozsvár, 1911. december 14.....	246
131. Sebestyén Gyula a Kisfaludy Társasághoz. Budapest, 1912. január 15.....	246
Dokumentumok.....	249
I. Kriza János (auto)biográfiái	251
1. Péterfi Sándor levele Jakab Elekhez. Hévíz, 1876. április 3.	251
2. Árkosi Dénes levele Jakab Elekhez. Rava, 1876. május 10.	254
3. Kriza Gyula: Kriza János életírata. h.n., é.n.....	256
4. Toldy Ferenc jegyzetei Kriza János életéről és munkásságáról. hn., é.n.....	261
5. Kriza János önéletrajzi levele ismeretlenhez. h.n., é.n.	262

II. Tiboldi István (leveléhez csatolt) autobiográfiája	267
Tiboldi István levele Simén Domokoshoz, Kiskede, 1876. június 6.	267
III. Kelemen István autobiográfiája. Szabéd, 1876. február 11.	270
Kelemen Albert levele Simén Domokoshoz. Marosszentkirály, 1876. április 5.....	271
IV. Sándor János autobiográfiája. Székelykeresztúr, 1876. április 21.	273
V. Szentmártoni Kálmán: Szentmártoni Sámuel biográfiája. Kolozsvár, 1957. június 3.	274
VI. Előszó. [Kriza János előszava a <i>Vadrózsák</i> hoz.] Kolozsvár, 1862. december 27.	276
VII. Kriza János népköltészeti vonatkozású jegyzetei.....	279
 Személynévmutató	281
Helynévmutató	288
Szójegyzék / tárgymutató	293
Szakirodalom	301
 Melléklet	311
I. Kriza János gyűjtői és munkatársai	311
II. Kriza János gyűjtői és munkatársai fényképen.....	333
III. Autográf kéziratok Kriza János munkatársaitól	339
IV. Dokumentumok a <i>Vadrózsák</i> keletkezéstörténetéhez	373
V. Kriza János eddig feltárt levelezésének jegyzéke	383
VI. Kriza János népköltészeti gyűjtőhálózatának térképes ábrázolása – a gyűjtők születési helye, iskolái és szolgálati helye szerint	
 Rezumat	405
Abstract.....	406
Cuprins.....	407
Contents.....	412

Előszó

Jelen forráskiadvány célja, hogy Kriza János unitárius püspök levelezését feltárja, és a *Vadrózsák* gyűjtőhálózatához kapcsolható leveleket, amelyek Kriza Jánosnak és gyűjtőinek a folklórszövegek gyűjtésére, átdolgozására és kiadására vonatkozó elképzeléseit tartalmazták, egy kötetben hozzáférhetővé tegye.

Kriza János népköltészet iránti érdeklődésének kezdeteiről semmi biztosat nem tudunk.¹ 1842-ben,² 31 évesen, házasságkötésének évében egy népköltészeti gyűjtemény kiadásához kér pártolást és gyűjtésre szólítja fel az olvasókat. Az ekkor már publikálásra kész gyűjteményes füzet (megváltozott tartalommal, nagyszabású munkává növe) csak több mint húsz évvel később, 1863-ban jelenhetett meg – akkor is elsősorban gróf Mikó Imre mecénási támogatásának köszönhetően. A *Vadrózsák* című kötet folytatását azonban sem Kriza János életében, sem a halálát követő 150 évben nem sikerült kiadni.³ A nagyrészt unitárius lelkészek és tanítók által összegyűjtött hatalmas népköltészeti anyag – Kriza és gyűjtőtársai levelezéséhez hasonlóan – szétszóródott, elveszett vagy ma is ismeretlen helyen lappang.

Kriza János gyűjtőhálózatát unitárius lelkészként, majd 1861-től püspökként alapvetően levelezés útján szervezte, irányította. A gyűjtésben részt vevő személyek nagy részével nem csupán a népköltészet közös ügye kötötte össze; leveleiben változó mértékben, de egyformán helyet kaptak a magánéleti, iskolai és egyházi események, amelyek levélíráásra indították. Levelezésének nagyságát mégsem könnyű megbecsülni sem, mivel annak csak egy kisebb része került – barátja, a történész-levéltáros Jakab Elek jóvoltából – közgyűjteménybe. Mégis az eddig feltárt levelek, dokumentumok és kiegészítő információk segítségével, hézagokkal bár, de láthatóvá válik a népköltészeti gyűjtésnek Kriza János (és kisebb mértékben a gyűjtők) mindennapjaiban betöltött szerepe, valamint az, ahogy Kriza a gyűjtésről, az átdolgozásról és a kiadásról való elképzeléseit átadni és mások számára is hozzáférhetővé kívánta tenni.

Jelen kötet abba az alakulóban lévő paradigmába is bele kíván illeszkedni, mely a történeti folklórszövegeknek az előző korszakok gyakorlatától eltérő vizsgálatát és értelmezését célozza (vö: Niedermüller P. 1987, 1990; Milbacher R. 2000; Gulyás J. 2007, 2010; Domokos M. – Gulyás J. 2009; Rölleke, H. 1975).⁴ E kutatási irány távlati célja,

¹ Faragó József tanulmányában összefoglalja mindazokat a helyszíneket, személyeket, eseményeket is, amelyek esetleg szerepet játszhattak Kriza János népköltészeti érdeklődésének kibontakozásában (vö: Faragó J. 1971: 67–74).

² A gyűjtésről-kiadásról való nyilvános beszéd kezdetének időpontja bizonytalan, az 1842-es és az 1843-as év egyaránt lehetséges. Ezt részletesebben lásd Kriza János előfizetési felhívásának tárgyalásánál.

³ A már 1842-ben tervbe vett folytatás 2012 végén fog megjelenni Olosz Katalin gondozásában. A kötet Kriza János népköltészeti hagyatékának a meséken és mondákon kívüli egészét tartalmazza.

⁴ Az ezekben megjelenő alapgondolat (miszerint az elit megkonstruálta a népit, és így az *autentikus folklórszöveg* terminus létjogosultsága megkérdőjelezhető) már a 20. század elején is felvetődött, azonban a kirobbanó vita kevésbé bizonyult szakmainak, így szövegvizsgálat sem követte azt (vö: Horger A. 1908: 456).

hogy a 19. századi folklórszövegeket önértékükben vizsgálja, túllépve a 19. század második felében Arany János, Arany László és Gyulai Pál által létrehozott kánonon, amely (akkori kortárs szövegekről és személyekről lévén szó) megkülönböztetett *jó gyűjtőket* és *rossz gyűjtőket*, *autentikus* és *kevésbé autentikus folklórszövegeket*. Ez a megkülönböztetés, és az általuk egyfajta (értékszempont szerint) hierarchikus rendbe állított gyűjtők és szövegek a 20. századi, történeti szövegekről gondolkodó kánonba szinte változatlanul kerültek bele. Még az olyan paradigmaváltó személyek, mint Ortutay Gyula vagy tanítványa, Kovács Ágnes is csak kis mértékben tágították a kánon határait, de annak megváltoztatását, újrarendelését nem érezték feladatuknak. Úgy vélem, hogy a mai, 21. századi folklorisztika nem valamilyen 19. vagy 20. századi értelmiségiak konstruálta eszményhez szeretné mérni a 19. századi gyűjtőket és szövegeket, hanem annak vizsgálatára kívánja helyezni a hangsúlyt, hogy a 19. században kik voltak azok az emberek, akik népköltészeti gyűjtéssel foglalkoztak, milyen háttérből érkeztek, milyen iskolákban végeztek, ott milyen hatások érték őket, milyen kapcsolathálóval rendelkeztek, hogyan teltek a mindennapjaik, és ebbe hogyan illeszkedett bele a népköltészetről (mint értékről, megmentendő örökségről) való gondolkodás. Az alap kutatások elvégzését követően válik majd talán az is láthatóvá, hogy ezek az emberek vajon milyen elképzelésekkel rendelkeztek, amikor gyűjteni indultak, mivel sok esetben a gyűjtők fejében létező eltérő mese- (vagy más folklórszövegre vonatkozó) koncepciók eredményezték a nagyon különböző szövegeket. Így a cél a későbbiekben sem az, hogy ezeket a szövegeket egymáshoz mérjük, hanem annak megfogalmazása, hogy mit gondoltak a 19. században a gyűjtők *jó, szép szövegnek* (vagy egyszerűen folklórszövegnek), és így hogyan állt össze a szép(nek gondolt) szövegekből az a változatos (és egyelőre tulajdonképpen ismeretlen) korpusz, amelyre mint a 19. századi folklórszövegek összességére gondolunk. Azonban ahhoz, hogy a szövegközpontú vizsgálat érdemben megkezdődhessen, számos, a korábbi évtizedekben el nem végzett alapkutatást és forrásfeltáró munkát kell elkészíteni. Ezek egyike kíván lenni ez a dokumentumgyűjtemény, amely nagyobb részben Kriza Jánosnak a gyűjtőkhöz, illetve a gyűjtőknek Krizához írott leveleit, kisebb részben azokat a leveleket tartalmazza, amelyekben a *Vadrózsák* újrakiadását (1911) tervezik, illetve Kriza János leveleinek összegyűjtését kezdeményezik. Mindezt azok a dokumentumok egészítik ki, amelyek összefüggésbe hozhatóak a *Vadrózsák* létrejöttével, az abban részt vállaló személyekkel vagy Kriza Jánossal.

Bár jelen forráskiadvány azzal a céllal készült, hogy egy kötetben tegye elérhetővé mindazokat a dokumentumokat, amelyek Kriza János és gyűjtőkörének népköltészeti munkásságával kapcsolatba hozhatók, mégsem vállalhatta fel a *Vadrózsák* gyűjtőhálózatának a teljesség igényével történő bemutatását, csupán az eddig feltárt dokumentumok visszakereshető közlésének feladatát igyekezett elvégezni annak érdekében, hogy ezzel újabb, a *Vadrózsák*hoz, illetve tágabban a 19. századi népköltészeti gyűjtőmozgalmakhoz kapcsolható források felkutatását motiválja, valamint ezek elemzését elősegítse.

Ahogy Kriza János egyik Gyulai Pálhoz címzett levelében a készülő *Vadrózsák*kal kapcsolatban írta: „De azt tartom, hogy minden ember tegye meg azt a jót, a mi tőle telik – a

középszerűek is ott lehetnek az irodalom terin legalább mint fővényszem-gyűjtők a nagy épülethez” (31. levél).

Itt szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik nélkül a fővényszem-gyűjtőgételem biztosan nem sikerülhetett volna. Elsősorban három személynek tartozom köszönettel, nem csak azért a segítségért, amellyel munkámat kísérték, hanem azért is, mert ők hárman egyúttal három olyan helyet is jelentenek számomra a világban, ahonnan nézve egyértelműen hinni lehet, hogy van értelme ilyen és hasonló munkák elvégzésének.

Köszönöm Molnár B. Lehelnek, a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára vezetőjének, hogy felkarolta ennek a kötetnek a tervét, hogy minden kérdésemre, ötletemre azonnal válaszolt, hogy maga is szinte sajátjaként tekintett az újabb és újabb felmerülő problémákra, hogy jóval több volt, mint levéltáros, és a levéltár is több lehetett, mint kutatóhely. Köszönöm Olosz Katalinnak, a kötet szakmai lektorának, hogy időről-időre összetalálkozva (elsősorban Marosvásárhelyen) együtt bogozhattuk Kriza János gyűjtőhálózatának kusza szárait, hogy átélhettem, milyen ügy egy témán ketten dolgozni, hogy minden felbukkanó adat valaki másnak is legalább akkora örömet jelent, mint nekem, hogy milyen jó közösen gondolkozni, terveket szőni és mindent azonnal megosztani egymással. Köszönöm Keszeg Vilmosnak, doktori irányítómnak, hogy a szó legnemesebb értelmében mentoromnak tekinthettem ennek a kötetnek az összeállítása alatt is.

Köszönöm továbbá a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézete valamennyi tanárának és doktoranduszának, hogy véleményezték a készülő kötetet, ötleteikkel, javaslataikkal, bírálataikkal segítették annak létrejöttét.

Köszönöm barátaimnak, Ilyefalvi Emesének a kolozsvári levelek összeolvasásában, Muntagné Tabajdi Zsuzsannának a latin kifejezések, latinizmusok, germanizmusok magyarázatában, Czégényi Katicának a román és Vásáry Ákosnak az angol fordításban nyújtott segítségét.

Köszönöm emellett mindazoknak, akik egy-egy (akár nemleges) válasszal, adattal, információval, fényképpel, kézirattal segítették a munkámat. Köszönöm a segítségét Albert Ernőnek (Sepsiszentgyörgy), Domokos Mariannak (Veszprém), Fekete Leventének (Nagyajta), Filep Antalnak (Budapest), Szócsné Gazda Enikőnek (Sepsiszentgyörgy), Hoffmann Gizellának (Budapest), Horváth Antalnak (Debrecen), Könczei Csillának (Kolozsvár), Kriza Ildikónak (Budapest), Nagy Ilonának (Budapest), Nagy Lászlónak (Marosvásárhely), Pap Máriának (Szentivánlaborfalva), Szabó Leventének (Kolozsvár), Székely Miklósnak (Kövend), Voigt Vilmosnak (Budapest).

Köszönöm a Kriza János Néprajzi Társaságnak és a Magyar Unitárius Egyháznak, hogy a kötet megjelenését lehetővé tették.

Budapest, 2012. november 16.

Rezumat

Scrisori, documente legate de activitatea de culegere a literaturii populare a lui Kriza János

Publicația de față este o încercare de a aduna și a face public corespondența risipită și documentele legate de Kriza János și rețeaua de culegători de literatură populară a volumului *Vadrózsák (Trandafiri sălbatici, culegere de literatură populară publicată de Kriza János – n. t.)*. Volumul conține acele scrisori ale lui Kriza János și ale culegătorilor săi în care se regăsesc chiar și cele mai mici referiri la culegerea de literatură populară, precum și acelea care sunt în legătură cu soarta volumului *Vadrózsák*. Lista scrisorilor lui Kriza János făcute cunoscute până acum face parte din anexe. Colecția de scrisori și documente este completată de fotocopiile manuscriselor autografe ale culegătorilor, acestea contribuind la înlesnirea cercetărilor viitoare.

Kriza János, preot unitarian în Cluj-Napoca, episcop și profesor de învățământul superior, și-a propus încă din 1842 publicarea culegerii de literatură populară, din care primul volum a apărut în final în 1863: *Vadrózsák. Székely Népköltési Gyűjtemény (Trandafiri sălbatici. Culegere de literatură populară secuiască)*, dar continuarea nu a apărut niciodată. După moartea lui Kriza, o parte din moștenirea lui a ajuns la Budapesta, o altă parte a rămas în Cluj-Napoca, iar o parte însemnată s-a pierdut sau nu este cunoscut. Dat fiind că nici el, nici cea mai mare parte a culegătorilor săi nu au o moștenire în sensul tradițional al cuvântului, scrisorile și documentele prezentate acum provin din mai multe arhive, biblioteci, muzee și de la diferite persoane de pe teritoriul României și Ungariei.

Kriza János a fost cu 25 de ani mai tânăr decât Frații Grimm și a început munca de culegere–prelucrare–publicare în condiții diferite și cu alte posibilități decât aceștia din urmă. Prin confruntarea scrisorilor și documentelor devine vizibil cum – pe lângă munca de preot și episcop –, prin corespondența întreținută, și-a construit rețeaua de culegători, cum a ajuns la publicarea primului volum și cum s-a pregătit pentru publicarea celui de-al doilea. Totodată pot fi reconstituite într-o oarecare măsură problemele care s-au ivit în legătură cu formarea textelor, precum și măsura în care concepțiile lui Kriza János – îndrumătorul procesului de culegere – cu privire la modul culegerii, la modul de elaborare a textelor de folclor destinate publicării difereau de cele ale unor membri ai acestei rețele, compusă în mare parte din preoți unitarieni și învățători de la sate.

Abstract

Letters, Documents related to the History of János Kriza's Folk Poetry Collecting

The present book attempts to collect and make accessible the scattered correspondence material and documents connected to the network of János Kriza's folk poetry collectors and the *Vadrózsák* [*Wild Roses*] volume (1863). The volume contains those letters of János Kriza and his collectors in which there is any reference to the network of folk poetry collectors or that are connected to the afterlife of the *Vadrózsák*. The list of János Kriza's correspondence processed so far can be found in the appendix of the volume. The collection of correspondence material and documents is accompanied by photos of the collectors' autographic manuscripts, intended to ease future research and analysis.

János Kriza, unitarian priest, bishop, and college professor from Kolozsvár (Cluj), had been planning to publish his folk poetry collection since 1842. He finally published the first volume in 1863 [*Vadrózsák. Székely Népköltési Gyűjtemény (Wild Roses. Szekler Folk Poetry Collection)*], however, the second volume was never published. Part of his legacy was transferred to Budapest after his death, another part remained in Kolozsvár (Cluj), and a sizeable part has been lost or its location is unknown. Since neither János Kriza, nor the majority of the collectors have a legacy in the traditional sense, the letters and documents now presented have emerged from various archives, public collections, and from individuals from the area of Romania and Hungary.

János Kriza was 25 years the junior of the Grimm brothers, embarking on the task of collecting – processing – publishing in quite different circumstances than them. By the juxtaposition of the letters and documents, it becomes visible how the collecting network sustained by correspondence was built up in relation to Kriza's duties as a priest, then bishop in Kolozsvár (Cluj), how the publishing of the first volume was achieved, and how the preparations for a second volume were executed. At the same time, one can also discover to a certain extent what kind of text creating issues have arisen in the course of the work, and in what ways János Kriza and his network of collectors (predominantly made up of rural unitarian priests and teachers) have disagreed on several points regarding the method of collecting and the development of folk texts intended for publishing.

Cuprins

Prefață.....	11
Publicațiile anterioare ale corespondenței lui Kriza János	15
Rețeaua de culegere de literatură populară a lui Kriza János în oglinda documentelor prezentate	19
Moștenirea lui Kriza János și a cercului său.....	36
Despre publicarea scrisorilor	48
Lista abrevierilor, adnotări.....	50
Scrisori.....	53
I. Corespondența până la apariția culegerii <i>Vadrózsák</i>	55
1. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 17 noiembrie 1843.	55
2. Székely Ádám către Erdélyi János. Pesta, 12–13 iulie 1846.	57
3. Kriza János către Nagyajtai Kovács István. Cluj, 17 decembrie 1852.....	59
4. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 18 decembrie 1852.	63
5. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 9 februarie 1853.	65
6. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 30 martie 1853.....	66
7. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 31 mai 1853.	67
8. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 1 iulie 1853.	67
9. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 31 august 1854.	68
10. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 27 mai 1855.	69
11. contele Mikó Imre către Tiboldi István. Cluj, 24 noiembrie 1855.....	71
12. Tiboldi István către Jakab Elek. Nicoleni, 26 iunie 1858.....	71
13. Tiboldi István: Precedent. la versuri din timpul dansului. Chedia Mică, 20 mai 1859.....	73
14. Tiboldi István către Nagyajtai Kovács István. Chedia Mică, 20 septembrie 1860.	78
15. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 30 decembrie 1861.	84
16. Marosi Gergely către Kriza János. Cristuru Secuiesc, 3 martie 1862.	85
17. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 9 martie 1862.....	86
18. Kriza János către Nagyajtai Kovács István. Cluj, 2 aprilie 1862.....	88
19. Barabás Sándor către Kriza János. Belin, 24 aprilie 1862.	90
20. Kelemen István către Kriza János. Săbed, 24 aprilie 1862.....	92
21. Kriza János către Simén Domokos. Cluj, 30 aprilie 1862.	94
22. Gyulai Pál către Arany János. Cluj, 13 mai 1862.	98
23. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 17 mai 1862.	99
24. Kiss Mihály către Kriza János. Arcuș, 22 mai 1862.....	101

25. Tiboldi István către Kriza János. Chedia Mică, 24 mai 1862.	104
26. Goró István către Kriza János. Satu Nou, 26 mai 1862.	107
27. Kiss Mihály către Kriza János. Arcuș, 20 iunie 1862.	108
28. Gyulai Pál către Szabó Károly. Cluj, 23 iunie 1862.	110
29. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 11 iulie 1862.	111
30. Gálffy Sándor către Kriza János. Dumitreștii, 28 iulie 1862.	114
31. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 12 august 1862.	115
32. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 19 octombrie 1862.	117
33. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 29 octombrie 1862.	121
34. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 4 noiembrie 1862.	123
35. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 7 noiembrie 1862.	125
36. Gyulai Pál către Mikó Imre. Pesta, 9 noiembrie 1862.	126
37. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 17 noiembrie 1862.	128
38. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 19 noiembrie 1862.	130
39. Szabó Károly către Gyulai Pál. Pesta, 27 noiembrie 1862.	131
40. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 9 decembrie 1862.	133
41. Gálffy Sándor către Kriza János. S.l., s.a. [sfârșitul lui 1862?]	136
42. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 4 ianuarie 1863.	136
43. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 9 ianuarie 1863.	139

II. Corespondența de la apariția culegerii *Vadrózsák*

până la decesul lui Kriza János	141
44. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 13 ianuarie 1863.	141
45. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 24 ianuarie 1863.	143
46. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 31 ianuarie 1863.	145
47. Prezidiul Societății Kiszaludy către Kriza János. Pesta, 2 februarie 1863. ...	146
48. Tóth Ferenc către Kriza János. Sânpaul, 8 iunie 1863.	147
49. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 27 iunie 1863.	149
50. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 4 octombrie 1863.	151
51. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 13 noiembrie 1863.	152
52. Arany János către contele Dessewffy Emil. Pesta, 3 decembrie 1863.	153
53. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 19 decembrie 1863.	154
54. Darkó Sándor [?] către Szentmártoni Sámuel. Ionești [?], aprilie 1863 [?]	155
55. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 26 mai 1864.	156
56. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 17 iulie 1864.	157
57. Szabó Károly către Arany János. Cluj, 6 septembrie 1864.	158
58. Becze Antal către Szabó Károly. Vărgata, 14 septembrie 1864.	160
59. Kriza János către Gyulai Pál. Abrud, 4 octombrie 1864.	162
60. Kriza János către necunoscut. Cluj, 19 decembrie 1864.	163
61. Gálffy Sándor către Kriza János. Dumitrești, 12 ianuarie 1865.	164
62. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 2 martie 1865.	167

63. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 7 mai 1865.....	167
64. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 31 mai 1865.....	170
65. Tóth Ferenc către Kriza János. Sânpaul, 3 iunie 1865.....	172
66. Vas Tamás către K. Papp Miklós. Sfântu Gheorghe, 16 iunie 1865.....	173
67. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 1 iulie 1865.....	174
68. Arany János către Kriza János și Brassai Sámuel. Pesta, 14 martie 1866.....	176
69. Kriza János către Benczédi Gergely. Cluj, 27 aprilie 1866.....	177
70. Filep Elek către Kriza János. Deva, 4 iunie 1866.....	179
71. Kriza János către Filep Elek. 1866.....	180
72. Kriza János către Arany János. Cluj, 9 august 1866.....	181
73. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 11 august 1866.....	182
74. Gálffy Sándor către Kriza János. Dumitrești, 29 august 1866.....	184
75. Vas Tamás către K. Papp Miklós. Târgu Mureș, 14 septembrie 1866.....	185
76. Vas Tamás către Kriza János. Târgu Mureș, 28 septembrie 1866.....	187
77. Kriza János către Arany János. Cluj, 5 decembrie 1866.....	188
78. Kriza János către Nagyajtai Kovács István. Cluj, 2 ianuarie 1867.....	194
79. Filep Elek către Kriza János. Deva, 18 aprilie 1867.....	196
80. Kiss Mihály către Kriza János. Arcuș, 28 februarie 1868.....	196
81. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 8 septembrie 1868.....	198
82. Kriza János către Toldy Ferenc. Cluj, 13 octombrie 1868.....	199
83. Kriza János către K. Papp Miklós. Cluj, 13 ianuarie 1869.....	200
84. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 12 aprilie 1872.....	200
85. Kriza János către Ferenczi Lajos. Cluj, 19 aprilie 1872.....	201
86. Kriza János către Ferenczi Lajos. 26 august 1872.....	202
87. Kriza János către Péterfi Sándor. Cluj, 9 septembrie 1872.....	203
88. Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 5 ianuarie 1873.....	204
89. Kriza János către Kiss Mihály. [Cluj, începutul lui 1874].....	205
90. Kriza János către Szarvas Gábor. Cluj, 23 martie 1874.....	206
91. Kriza János către un necunoscut. Cluj, 7 iulie 1874.....	207
92. Jakab Elek către Kriza János. Budapesta, 27 decembrie 1874.....	208
93. Kriza János către Sándor János. [Cluj, în jurul lunii februarie 1875].....	210
III. Corespondența după decesul lui Kriza János –	
soarta culegerii <i>Vadrózsák</i> după apariție.....	212
94. Toldy Ferenc către Ferencz József. Budapesta, 27 martie 1875.....	212
95. Hajós Béla către Gyulai Pál. Cluj, 18 august 1875.....	213
96. Kovács János către Gyulai Pál. Cluj, 4 octombrie 1875.....	214
97. Szász Károly către Péterfi Sándor. Budapesta, 21 decembrie 1875.....	214
98. Farkas György către Jakab Elek. Gălățeni, 4 martie 1876.....	215
99. Kiss Mihály către Jakab Elek. Arcuș, 21 aprilie 1876.....	216
100. Jakab Elek către văduva lui Kriza János. Budapesta, 6 octombrie 1876.....	217

101. Nagy Péter către Gyulai Pál. Cluj, 29 noiembrie 1876.....	218
102. Jakab Elek către Kovács János. Budapesta, 15 decembrie 1876.....	219
103. Jakab Elek către Kovács János. Budapesta, 21 iunie 1877.....	220
104. Kovács János către Jakab Elek. Cluj, 2 martie 1878.	221
105. Péterfi Sándor către Jakab Elek. Hoghiz, 17 aprilie 1878.	222
106. Farkas György către Jakab Elek. Cristuru Secuiesc, 1 mai 1878.....	224
107. Kiss Mihály către Jakab Elek. Arcuș, 1 mai 1878.	225
108. Török József către Jakab Elek. Dumbrăveni, 5 iunie 1878.....	226
109. Péterfi Sándor către Jakab Elek. Hoghiz, 7 ianuarie – 23 februarie 1879.	227
110. Péterfi Sándor către Jakab Elek. Hoghiz, 24 februarie 1879.....	229
111. Péterfi Sándor către Jakab Elek. Hoghiz, 10 martie 1879.....	231
112. Kovács János către președintele Academiei de Științe a Ungariei. Cluj, 14 iulie 1882.	232
113. Kovács János către Societatea Kiszfaludy. Cluj, 15 iulie 1882.	232
114. Gyulai Pál către Imre Sándor. Budapesta, 16 iulie 1882.	233
115. Președintele Academiei de Științe a Ungariei către Szabó Károly. Budapesta, 17 iulie 1882.....	234
116. Szabó Károly către Arany János. Cluj, 21 iulie 1882.....	234
117. Președintele Academiei de Științe a Ungariei către Kovács János. Budapesta, 25 iulie 1882.	234
118. văduva lui Kriza János către Gyulai Pál. Cluj, 18 octombrie 1882.....	235
119. Jones, Henry către Gyulai Pál. Hull, 26 februarie 1884.....	236
120. Jakab Elek către Kovács János. Budapesta, 9 ianuarie 1894.....	237
121. Jakab Elek către Kovács János. Odorheiu Secuiesc, 16 iulie 1894.....	238
122. Gyulai Pál către Kovács János. Budapesta, începutul lui 1901.	239
123. Kovács Kálmán către Beöthy Zsolt. Cluj, 9 februarie 1910.	242
124. Kovács Kálmán către Societatea Kiszfaludy. Cluj, 6 mai 1910.....	243
125. Erdélyi Pál către Sebestyén Gyula. Cluj, 4 noiembrie 1910.....	243
126. Kovács Kálmán către Sebestyén Gyula. Cluj, 22 noiembrie 1910.	244
127. Kriza Sándor către Sebestyén Gyula. Merești, 18 martie 1911.	244
128. Kovács Kálmán către Sebestyén Gyula. Cluj, 21 martie 1911.	245
129. Sebestyén Gyula către Vargha Gyula. Budapesta, 11 decembrie 1911.....	245
130. Kovács Kálmán către Sebestyén Gyula. Cluj, 14 decembrie 1911.....	246
131. Sebestyén Gyula către Societatea Kiszfaludy. Budapesta, 15 ianuarie 1912.....	246

Documente.....	249
I. (Auto)biografiile lui Kriza János	251
1. Scrisoarea lui Péterfi Sándor către Jakab Elek. Hoghiz, 3 aprilie 1876.	251
2. Scrisoarea lui Árkosi Dénes către Jakab Elek. Roua, 10 mai 1876.	254
3. Kriza Gyula: Scrierea vieții lui Kriza János. s.l., s.a.	256
4. Însemnările lui Toldy Ferenc despre viața și opera lui Kriza János. s.l., s.a.	261
5. Scrisoarea autobiografică a lui Kriza János către un necunoscut. s.l., s.a.	262
II. Autobiografia lui Tiboldi István (atașat scrisorii acestuia).....	267
Scrisoarea lui Tiboldi István către Simén Domokos. Chedia Mică, 6 iunie 1876. ...	267
III. Autobiografia lui Kelemen István. Săbed, 11 februarie 1876.	270
Scrisoarea lui Kelemen Albert către Simén Domokos. Sâncraiu de Mureș, 5 aprilie 1876.	271
IV. Autobiografia lui Sándor János. Cristuru Secuiesc, 21 aprilie 1876.	273
V. Szentmártoni Kálmán: Biografia lui Szentmártoni Sámuel. Cluj, 3 iunie 1957.	274
VI. Prefață. [Prefața lui Kriza János la <i>Vadrózsák</i> .] Cluj, 27 decembrie 1862.	276
VII. Însemnările lui Kriza János cu referire la literatura populară	279
Indice de nume	281
Indice de localități	288
Glosar.....	293
Bibliografie.....	301
Anexe	311
I. Culegătorii și colaboratorii lui Kriza János.....	311
II. Culegătorii și colaboratorii lui Kriza János (fotografii)	333
III. Manuscrise autografe ale colegilor lui Kriza János	339
IV. Documente privind geneza culegerii <i>Vadrózsák</i>	373
V. Catalogul corespondenței cunoscute a lui Kriza János.....	383
VI. Reprezentarea cartografică a rețelei de culegere a lui Kriza János – în funcție de locul de naștere, locurile de studii și locul de serviciu ai culegătorilor	
Rezumat.....	405
Cuprins.....	407

Contents

Preface	11
Previous publications of János Kriza's correspondence.....	15
János Kriza's network of folk poetry collectors in light of the documents found so far	19
The legacy of János Kriza and his network of collectors	36
About the publication of the letters	48
List of abbreviations	50
Letters	53
I. Correspondence until the publication of <i>Vadrózsák</i>	55
1. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), November 17, 1843.	55
2. Ádám Székely to János Erdélyi. Pest, July 12–13, 1846.	57
3. János Kriza to István Nagyajtai Kovács. Kolozsvár (Cluj), December 17, 1852.	59
4. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), December 18, 1852.....	63
5. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), February 9, 1853.	65
6. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), March 30, 1853.	66
7. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), May 31, 1853.....	67
8. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), July 1, 1853.	67
9. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), August 31, 1854.....	68
10. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), May 27, 1855.	69
11. count Imre Mikó to István Tiboldi, Kolozsvár (Cluj), November 24, 1855.....	71
12. István Tiboldi to Elek Jakab. Székelyszentmiklós (Nicoleni), June 26, 1858.	71
13. István Tiboldi: Antecedents to dance-rhymes. Kiskede (Chedia Mică), May 20, 1859.	73
14. István Tiboldi to István Nagyajtai Kovács. Kiskede (Chedia Mică), September 20, 1860.	78
15. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), December 30, 1861.....	84
16. Gergely Marosi to János Kriza. Székelykeresztúr (Cristuru Secuiesc), March 3, 1862.	85
17. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), March 9, 1862.....	86
18. János Kriza to István Nagyajtai Kovács. Kolozsvár (Cluj), April 2, 1862.	88
19. Sándor Barabás to János Kriza. Bölön (Belin), April 24, 1862.	90
20. István Kelemen to János Kriza. Szabéd (Săbed), April 24, 1862.	92
21. János Kriza to Domokos Simén. Kolozsvár (Cluj), April 30, 1862.	94
22. Pál Gyulai to János Arany. Kolozsvár (Cluj), May 13, 1862.....	98
23. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), May 17, 1862.	99
24. Mihály Kiss to János Kriza. Árkos (Arcuş), May 22, 1862.....	101
25. István Tiboldi to János Kriza. Kiskede (Chedia Mică), May 24, 1862.....	104

26. István Goró to János Kriza. Homoródújfalú (Satu Nou), May 26, 1862.....	107
27. Mihály Kiss to János Kriza. Árkos (Arcuş), June 20, 1862.....	108
28. Pál Gyulai to Károly Szabó. Kolozsvár (Cluj), June 23, 1862.....	110
29. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), July 11, 1862.....	111
30. Sándor Gálffy to János Kriza. Demeterfalva (Dumitreşti), July 28, 1862.....	114
31. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), August 12, 1862.....	115
32. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), October 19, 1862.....	117
33. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), October 29, 1862.....	121
34. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), November 4, 1862.....	123
35. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), November 7, 1862.....	125
36. Pál Gyulai to Imre Mikó. Pest, November 9, 1862.....	126
37. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), November 17, 1862.....	128
38. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), November 19, 1862.....	130
39. Károly Szabó to Pál Gyulai. Pest, November 27, 1862.....	131
40. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), December 9, 1862.....	133
41. Sándor Gálffy to János Kriza. s.l., s.a. [the end of 1862?].	136
42. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), January 4, 1863.....	136
43. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), January 9, 1863.....	139
II. Correspondence from the publishing of <i>Vadrózsák</i> until Kriza's death.....	141
44. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), January 13, 1863.....	141
45. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), January 24, 1863.....	143
46. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), January 31, 1863.....	145
47. the presidential committee of the Kisfaludy Association to János Kriza. Pest, February 2, 1863.....	146
48. Ferenc Tóth to János Kriza. Homoródszentpál (Sânpaul), June 8, 1863....	147
49. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), June 27, 1863.....	149
50. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), October 4, 1863.....	151
51. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), November 13, 1863.....	152
52. János Arany to count Emil Dessewffy. Pest, December 3, 1863.....	153
53. János Kriza Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), December 19, 1863.....	154
54. Sándor Darkó [?] to Sámuel Szentmártoni. Homoródjánosfalva (Ioneşti) [?], April, 1863[?].	155
55. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), May 26, 1864.....	156
56. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), July 17, 1864.....	157
57. Károly Szabó to János Arany. Kolozsvár (Cluj), September 6, 1864.....	158
58. Antal Becze to Károly Szabó. Csíkszentmárton (Vărgata), September 14, 1864.....	160
59. János Kriza to Pál Gyulai. Abrudbánya (Abrud), October 4, 1864.....	162
60. János Kriza to anonymous. Kolozsvár (Cluj), December 19, 1864.....	163
61. Sándor Gálffy to János Kriza. Demeterfalva (Dumitreşti), January 12, 1865.....	164

62. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), March 2, 1865.	167
63. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), May 7, 1865.	167
64. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), May 31, 1865.	170
65. Ferenc Tóth to Jénos Kriza. Homoródszentpál (Sânpaul), June 3, 1865.	172
66. Tamás Vas to Miklós K. Papp. Sepsiszentgyörgy (Sfântu Gheorghe), June 16, 1865.	173
67. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), July 1, 1865.	174
68. János Arany to János Kriza and Sámuel Brassai. Pest, March 14, 1866.	176
69. János Kriza to Gergely Benczédi. Kolozsvár (Cluj), April 27, 1866.	177
70. Elek Filep to János Kriza. Déva (Deva), June 4, 1866.	179
71. János Kriza to Elek Filep. 1866.	180
72. János Kriza to János Arany. Kolozsvár (Cluj), August 9, 1866.	181
73. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), August 11, 1866.	182
74. Sándor Gálffy to János Kriza. Demeterfalva (Dumitreşti), August 29, 1866.	184
75. Tamás Vas to Miklós K. Papp. Marosvásárhely (Târgu-Mureş), September 14, 1866.	185
76. Tamás Vas to János Kriza. Marosvásárhely (Târgu-Mureş), September 28, 1866.	187
77. János Kriza to Jénos Arany. Kolozsvár (Cluj), December 5, 1866.	188
78. János Kriza to István Nagyajtai Kovács. Kolozsvár (Cluj), January 2, 1867.	194
79. Elek Filep to János Kriza. Déva (Deva), April 18, 1867.	196
80. Mihály Kiss to János Kriza. Árkos (Arcuş), February 28, 1868.	196
81. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), September 8, 1868.	198
82. János Kriza to Ferenc Toldy. Kolozsvár (Cluj), October 13, 1868.	199
83. János Kriza to Miklós K. Papp. Kolozsvár (Cluj), January 13, 1869.	200
84. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), April 12, 1872.	200
85. János Kriza to Lajos Ferenczi. Kolozsvár (Cluj), April 19, 1872.	201
86. János Kriza to Lajos Ferenczi. Kolozsvár (Cluj), August 26, 1872.	202
87. János Kriza to Sándor Péterfi. Kolozsvár (Cluj), September 9, 1872.	203
88. János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), January 5, 1873.	204
89. János Kriza to Mihály Kiss. [Kolozsvár (Cluj), beginning of 1874]	205
90. János Kriza to Gábor Szarvas. Kolozsvár (Cluj), March 23, 1874.	206
91. János Kriza to anonymous. Kolozsvár (Cluj), July 7, 1874.	207
92. Elek Jakab to János Kriza. Budapest, December 27, 1874.	208
93. János Kriza to János Sándor. [Kolozsvár (Cluj), around February, 1875].	210
III. Correspondence following János Kriza's death – afterlife of the <i>Vadrózsák</i> ...	
94. Ferenc Toldy to József Ferencz. Budapest, March 27, 1875.	212
95. Béla Hajós to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), August 18, 1875.	213
96. János Kovács to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), October 4, 1875.	214
97. Károly Szász to Sándor Péterfi. Budapest, December 21, 1875.	214

98. György Farkas to Elek Jakab. Szentgerice (Gălăţeni), March 4, 1876.....	215
99. Mihály Kiss to Elek Jakab. Árkos (Arcuş), April 21, 1876.....	216
100. Elek Jakab to the widow of János Kriza, Budapest, October 6, 1876.....	217
101. Péter Nagy to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), November 29, 1876.	218
102. Elek Jakab to János Kovács. Budapest, December 15, 1876.....	219
103. Elek Jakab to János Kovács. Budapest, June 21, 1877.....	220
104. János Kovács to Elek Jakab. Kolozsvár (Cluj), March 2, 1878.	221
105. Sándor Péterfi to Elek Jakab. Hévíz (Hoghiz), April 17, 1878.	222
106. György Farkas to Elek Jakab. Székelykeresztúr (Cristuru Secuiesc), May 1, 1878.	224
107. Mihály Kiss to Elek Jakab. Árkos (Arcuş), May 1, 1878.	225
108. József Török to Elek Jakab. Erzsébetváros (Dumbrăveni), June 5, 1878.	226
109. Sándor Péterfi to Elek Jakab. Hévíz (Hoghiz), January 7 – February 23, 1879.....	227
110. Sándor Péterfi to Elek Jakab. Hévíz (Hoghiz), February 24, 1879.....	229
111. Sándor Péterfi to Elek Jakab. Hévíz (Hoghiz), March 10, 1879.....	231
112. János Kovács to the president of the Hungarian Academy of Sciences (MTA). Kolozsvár (Cluj), June 14, 1882.....	232
113. János Kovács to the Kisfaludy Association. Kolozsvár (Cluj), July 15, 1882.....	232
114. Pál Gyulai to Sándor Imre. Budapest, July 16, 1882.	233
115. President of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) to Károly Szabó. Budapest, July 17, 1882.	234
116. Károly Szabó to János Arany. Kolozsvár (Cluj), July 21, 1882.....	234
117. President of the Hungarian Academy of Sciences (MTA) to János Kovács. Budapest, July 25, 1882.	234
118. widow of János Kriza to Pál Gyulai. Kolozsvár (Cluj), October 18, 1882.	235
119. Henry Jones to Pál Gyulai. Hull, February 26, 1884.....	236
120. Elek Jakab to János Kovács. Budapest, January 9, 1894.	237
121. Elek Jakab to János Kovács. Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc), July 16, 1894.	238
122. Pál Gyulai to János Kovács. Budapest, beginning of 1901.	239
123. Kálmán Kovács to Zsolt Beöthy. Kolozsvár (Cluj), February 9, 1910.	242
124. Kálmán Kovács to the Kisfaludy Association. Kolozsvár (Cluj), May 6, 1910.	243
125. Pál Erdélyi to Gyula Sebestyén. Kolozsvár (Cluj), November 4, 1910.	243
126. Kálmán Kovács to Gyula Sebestyén. Kolozsvár (Cluj), November 22, 1910.....	244
127. Sándor Kriza to Gyula Sebestyén. Homoródalmás (Mereşti), March 18, 1911....	244
128. Kálmán Kovács to Gyula Sebestyén. Kolozsvár (Cluj), March 21, 1911.	245
129. Gyula Sebestyén to Gyula Vargha. Budapest, December 11, 1911.	245
130. Kálmán Kovács to Gyula Sebestyén. Kolozsvár (Cluj), December 14, 1911.	246
131. Gyula Sebestyén to the Kisfaludy Association. Budapest, January 15, 1912.	246

Documents.....	249
I. János Kriza's (auto)biographies.....	251
1. Sándor Péterfi's letter to Elek Jakab. Hévíz (Hoghiz), April 3, 1876.	251
2. Dénes Árkosi's letter to Elek Jakab. Rava (Roua), May 10, 1876.	254
3. Gyula Kriza: János Kriza's biography. s.l., s.a.....	256
4. Ferenc Toldy's notes on János Kriza's life and work. s.l., s.a.	261
5. János Kriza's autobiographical letter to anonymous. s.l., s.a.	262
II. István Tiboldi's autobiography (as an attachment to his letter)	267
István Tiboldi's letter to Domokos Simén, Kiskede (Chedia Mică), June 6, 1876.....	267
III. István Kelemen's autobiography. Szabéd (Săbed), February 11, 1876.	270
Albert Kelemen's letter to Domokos Simén. Marosszentkirály (Sâncraiu de Mureș), April 5, 1876.	271
IV. János Sándor's autobiography. Székelykeresztúr (Cristuru Secuiesc), April 21, 1876.....	273
V. Kálmán Szentmártoni: Sámuel Szentmártoni's biography. Kolozsvár (Cluj), June 3, 1957.	274
VI. Preface. [János Kriza's preface to the <i>Vadrózsák</i> .] Kolozsvár (Cluj), December 27, 1862.	276
VII. János Kriza's notes on folk poetry.....	279
Index of place names.....	281
Index of personal names	288
Glossary	293
Bibliography	301
Appendix.....	311
I János Kriza's collectors and co-workers.....	311
II. János Kriza's collectors and co-workers on photos.....	333
III. Autographic manuscripts from János Kriza's co-workers.....	339
IV. Documents on the history of the creation of the <i>Vadrózsák</i>	373
V. List of János Kriza's correspondence found so far	383
VI. Map of the network of János Kriza's folk poetry collectors – by collectors' place of birth, schools, and place of service	
Abstract.....	406
Contents.....	412